

РОЗРАХУНКИ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено підходи до трактування поняття "розрахунки" з точки зору права та бухгалтерського обліку, представлено їх взаємозв'язок, окреслено актуальні проблеми розвитку бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Ключові слова: розрахунки, розрахункові відносини, бухгалтерський облік, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Поява розрахунків з покупцями та замовниками. Їх перетворення пов'язані з розвитком товарного виробництва та обігу. Забезпечення безперервності руху капіталу на всіх трьох стадіях його перетворення – грошового на продуктивний, продуктивного на товарний, товарного на грошовий – можливо за допомогою здійснення купівлі-продажу, що відбувається в межах відповідної розрахунково-платіжної системи. За своєю суттю вона повинна збалансувати товарно-грошові потоки і забезпечити стабільність задоволення боргових вимог між учасниками господарського обороту.

Правильність організації бухгалтерського обліку, документування та відображення в бухгалтерському обліку розрахунків з покупцями та замовниками є передумовою успішної діяльності підприємства. Поширеним виступає ототожнення розрахунків з покупцями та замовниками з погашенням заборгованості, що прирівнює розрахунки до здійснення платежу, зводить відображення розрахунків з покупцями та замовниками до відображення нарахування та погашення дебіторської заборгованості та зумовлює викривлення даних бухгалтерського обліку про стан розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається; визначення окремих питань, що не вирішені в обраній для дослідження проблемі

Питання методики відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій за розрахунками з покупцями та замовниками розглядали І.О. Власова [8] (уточнено складові елементи розрахунків з покупцями та замовниками), О.М. Кияшко [9] (запропоновано нові субрахунки до рахунку 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками"), Н.В. Остапенко [12] (удосконалено методи управління

зобов'язаннями, що виникли за результатами розрахунків з покупцями та замовниками), О.В. Фоміна [18] (запропоновано систему збалансованих показників в управлінні продажами товарів). Не применшуючи результати проведених досліджень для розвитку науки, варто відмітити, що потребує уточнення економічної сутності поняття "розрахунки" з урахуванням специфіки бухгалтерського обліку операцій за розрахунками з покупцями та замовниками для підвищення достовірності даних бухгалтерського обліку для цілей управління.

Мета дослідження спрямована на уточнення економічної сутності поняття "розрахунки" та окреслення напрямів удосконалення методики бухгалтерського обліку операцій за розрахунками з покупцями та замовниками, що дозволить підвищити достовірність даних бухгалтерського обліку для прийняття ефективних управлінських рішень.

Викладення основного матеріалу статті з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах господарювання діяльність кожного суб'єкта господарювання є предметом уваги широкого кола учасників ринкових відносин, які зацікавлені у позитивних результатах його функціонування. Можливості виходу українських підприємств на рівень більш ефективного функціонування безпосередньо залежать від прозорості і достовірності даних фінансової звітності, на підставі яких інвестор приймає рішення про доцільність та обсяг інвестицій, здійснює контроль за їх ефективним використанням.

Розрахунки виступають важливим інструментом регулювання економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності, а також невід'ємним і необхідним елементом процесу розширеного відтворення, формування, розподілу (перерозподілу) суспільного продукту.

Відзначимо, відмінність у підходах до визначення поняття "розрахунків" в довідковій та науковій літературі (табл. 1).

Таблиця 1. Визначення поняття "розрахунки" довідковій та науковій літературі

№ з/п	Джерело	Трактування
В довідковій літературі		
1	Азриліяна А.Н. [3, с.383]	Розрахунок – 1) підрахунок чого-небудь. 2) здійснення платежів за що-небудь, виконання грошових зобов'язань
2	Бутинець Ф.Ф. [6, с.162]	Розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами по операціях товарного і нетоварного характеру
3	Пантелєєв В.П., Сніжко О.С. [13, с.160]	Розрахунок – 1) сплата грошей за зобов'язанням; 2) документ, складений на основі розрахунку
4	Сухарев А.Я. [19, с.316]	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях
В науковій літературі		
5	Безруких П.С. [5, с.414]	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях
6	Парашутін Н.В., Козлова Е.П. [14, с.22]	Під розрахунковими відносинами розуміють зобов'язання покупця оплатити у встановлений термін вартість матеріальних цінностей, послуг і іншої заборгованості, після виконання постачальником своїх договірних зобов'язань чи право постачальника вимагати платіж від покупця за відвантажену йому продукцію чи зроблені послуги
7	Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П. [4, с.117]	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг

За даними табл. 1 в довідковій літературі переважає підхід до трактування поняття "розрахунки" як платежу. В науковій літературі має місце трактування досліджуваного поняття з точки зору взаємовідносин (Безруких П.С. [5]), системи взаємовідносин (Чацкіс Ю.Д., Лисюк О.М., Михайлова Т.П. [4]), зобов'язання (Парашутін Н.В., Козлова Е.П. [14]). Проведені дослідження свідчать про поєднання юридичного та економічного змісту поняття "розрахунки". Вузьке розуміння поняття "розрахунки" зумовлене видимою частиною – здійснення платежу відповідно до попередньо нарахованих зобов'язань, що залишає поза увагою причини та умови здійснення

платежу. Наведені трактування залишають поза увагою такі випадки, як часткові розрахунки, здійснення платежу без виникнення зобов'язань тощо.

Розглянемо більш детально юридичну сутність поняття "розрахунки", зокрема відмінність з термінами "розрахункові відносини" та "розрахункові платежі", "грошові зобов'язання".

Розрахункові правовідносини як єдиний об'єкт правового регулювання виступають в якості окремого предмета для цивільного, господарського, фінансового, банківського права.

В юридичній літературі трактування поняття "розрахунки" залежить від галузі права, зокрема з точки зору цивільного права, основою розрахунків виступає договір та волевиявлення сторін у цих відносинах, натомість фінансово-правовий аспект розрахунків полягає у широкому організаційно-правовому підході зі сторони позицій держави, а також уповноваженого на регулювання цих відносин Національного банку України. Тобто договір виступає важливою, але все-таки лише однією зі складових частин, елементом економічних, господарських відносин обміну і грошового обігу, формою реалізації якого у господарських відносинах є розрахунки.

Вашенко Ю.В. [7] відзначає відмінні підходи до розуміння поняття "розрахунки", що свідчить про його неоднозначність: 1) будь-який спосіб припинення зобов'язань (як грошових, так і негрошових) між сторонами, в тому числі виконання зобов'язання в натурі та зарахування однорідних зустрічних (послідовних) вимог (широке значення терміну "розрахунки"); 2) грошові зобов'язання (обов'язки) сторін, платежі (вузьке значення терміну "розрахунки"), що нерідко обмежується сферою безготівкових розрахунків, які здійснюються суб'єктами господарювання через фінансово-кредитні установи [7, с. 180].

Однак коло розрахунків "за межами договору" досить широке, адже грошові зобов'язання може виникнути не лише на підставі цивільного правочину чи з інших підстав, передбачених цивільним законодавством, відмічає І.А. Безклубий [1, с. 57], але й на підставах, що викликані трудовими відносинами та адміністративним підпорядкуванням, зокрема, податковими, митними, фінансовими відносинами тощо.

Схожу позицію відстоює О.А. Лукашев [11], що розглядає грошові розрахунки, як частину грошового обороту. Автор виділяє групу відносин, у яких рух грошей як у готівковій, так і у безготівковій формі не пов'язаний з платіжним обов'язком (тобто розрахунками), а саме: виготовлення, випуск в обіг, зберігання, перевезення, вилучення та інкасацію готівки, касові операції, заміна пошкоджених банкнот і монет, поштові перекази, безоплатне перерахування грошових коштів тощо [11, с. 9]. Перераховані відносини не пов'язані з розрахунками як платіжним обов'язком, але відображають публічно-правову природу фінансово-правового регулювання – нормами, що регламентують ці відносини, визначено правила поведінки щодо публічних коштів. В окремих випадках, зокрема платежі при обміні валюти (купівлі-продажу), розрахунки певним чином пов'язані з обов'язком платежу, однак впливають не із обов'язку, а із волі платника.

Як відмічає Н.М. Ковалко [10], в будь-якому випадку розрахунки знаходяться в межах правового поля, визначеного державою, а свої норми права держава встановлює, виходячи не лише із міркувань необхідності регулювання цивільно-правових відносин, але і з податкових та інших інтересів держави. Ця ж суспільна необхідність викликає потребу встановлення певних обмежень, пільг або ж і спеціальних режимів розрахунків, які являють собою виключення із загального режиму розрахунків у країні. При цьому головним завданням виступає створення певного середовища, режиму, в рамках якого протікають цивільно-правові відносини, учасники яких не вирішують в договірному порядку багатьох питань (зокрема, принципів розрахунків), а сприймають це середовище як щось дане, наперед визначене, те, що не може бути змінене. За своєю природою таким середовищем є публічні вимоги, умови, принципи та інші, які мають загальнообов'язковий характер, в рамках яких допускається певне волевиявлення суб'єктів розрахункових відносин. Інакше кажучи, за один із головних критеріїв розподілу цивільно- і фінансово-правового регулювання можна взяти таке: всі відносини договірної характеру, в яких допускається вільне волевиявлення суб'єктів, є цивільно-правовими, а інші відносини, які для них встановлені в обов'язковому порядку, є фінансово-правовими [10, с.30-31].

Термін "розрахункові правовідносини" переводить поняття "розрахунки" із широкої соціально-економічної категорії у конкретно-правову та деталізує складові елементи досліджуваного поняття, зокрема коло учасників, їх права і обов'язки, розкрити предмет відносин. Предмет розрахункових правовідносин відрізняється від предмету розрахунків, і, якщо розрахунки мають на меті досягнення виконання зобов'язань, то предмет розрахунків для кожного з учасників існує окремо: для боржника (платника) сплатити зобов'язання, для кредитора – отримати кошти в належному розмірі своєчасно, а для банку – забезпечити переказ грошових коштів. Відповідно розрахунки здійснюються між сторонами, а розрахункові відносини – між усіма їх учасниками (в т.ч. банками).

Розрахунки, як об'єкт правового регулювання, являють собою складну структуру, яка включає в себе сторони, учасників розрахункових відносин, об'єкт, їх права і обов'язки та цілий ряд інших елементів. Перелік елементів, які забезпечують виконання грошових зобов'язань, що виникають в процесі економічної діяльності наводить М.П. Березіна [2, с.13-18]:

- суб'єкти (учасники) розрахункових взаємовідносин: нефінансовий сектор (міжгосподарські розрахунки підприємств та ін.); особистий сектор – населення; фінансовий сектор (банки та інші установи, які здійснюють міжбанківські розрахунки);

- об'єкт розрахунків (а) товари і послуги; б) внески до бюджету та ін.);

- місце проведення розрахунків: внутрішньодержавні (одногородні та інородні) та міждержавні (міжнародні);

- принципи організації безготівкових розрахунків – основоположні начала їх проведення;

- час платежу (строкові, дострокові, планові, відстрочені, прострочені платежі);

- комунікаційні системи переказу грошей (поштовий зв'язок, спеціальні служби (зв'язку, кур'єри, фельд'єгерська служба, служба інкасації), телеграфно-телетайпний зв'язок, телефонний зв'язок, електронний зв'язок, міжнародні комунікації SWIFT);

- форма розрахунків – встановлена законодавством специфічна форма руху, властива певному платіжному інструменту у платіжному обороті: перекази (кредитові, в т.ч. поштові, дебетові) відкритий рахунок (планові платежі), акредитиви, інкасо;

- спосіб платежу – спосіб погашення боргового зобов'язання (валовий спосіб, залік взаємних вимог і зобов'язань (кліринг);

- платіжні інструменти: інструменти кредитових переказів (платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги), інструменти дебетових переказів (вексель, чек, інкасове доручення), проміжні інструменти (акредитиви, пластикові картки (банківські та небанківські); речевість носія платіжних інструментів (паперові, пластикові, дискети, електронні імпульси);

- наявність гарантії платежу; гарантовані платежі (векселями, чеками, акредитивами) та негарантовані платежі (платіжними дорученнями, платіжними вимогами-дорученнями, платіжними вимогами);

- наявність проміжних ланок (посередників) у розрахунках (за участю посередників – прями, – та без їх участі – транзитні);

- ризики в розрахунках (правовий ризик, ризик неліквідності, кредитний, системний, операційний, ризик шахрайства);

- черговість платежів;

- величина платежів (оптові (крупні) та роздрібні (дрібні)).

Відповідно до вище наведених елементів роль установи банку, як необхідного елемента суб'єктного складу даного правовідношення, доцільно розглядати в якості специфічної ознаки розрахунків.

В процесі здійснення господарських відносин розрахунки постають як елемент господарського договору, але набувають відносно самостійного значення, переходячи в площину грошових відносин і здійснюються

лише у формах, встановлених законодавством. Розглядаючи це питання, О.П. Подцерковний відмічає відособлені процедурні грошовий характер розрахункових відносин та відокремлює їх від вихідних товарно-грошових зобов'язань [15, с. 7]. Цю ж думку проводить Д.В. Твердохлібова [17, с. 9], що пропонує розглядати поняття "розрахунки" в значенні механізму руху грошей, який не залежить від змісту економічної операції, яка стоїть за платежем.

Таку відокремленість можна побачити як з фінансово-правової, так і з цивільно-правової точки зору. В договорах розрахунки, як правило, виділяються в окремий розділ договору. У фактичних господарських відносинах чітко виділяється дві сторони і складові частини – товарна і грошова. При цьому грошова форма виділяється окремо і може набути самостійної (хоча й похідної від товарної) форми існування. Наприклад, у випадку видачі векселя, який має таку рису, як абстрактність, тобто вексель відірваний від основного зобов'язання, є самостійним і безумовним грошовим зобов'язанням. Виняток становлять бартерні розрахунки.

Водночас чинне нормативне регулювання розрахункових відносин не охоплює повною мірою банківських і фінансових відносин, а лише частково встановлює можливості суб'єктів господарських відносин щодо використання ними фінансових і банківських інструментів. Суб'єкти господарювання і органи управління економікою виступають власниками належних їм сум грошових коштів, але розпоряджатися ними можуть лише з дотриманням умов щодо правових форм, які визначаються нормами фінансового та банківського права та з врахуванням фінансових (головним чином – податкових) інтересів держави.

Широка розгалуженість розрахункових відносин, їх значення у суспільстві та особливості обумовлюють систему нормативно-правових актів, що регулюють дані відносини та їх структуру. Поняття "розрахунки", виходять як за межі цивільно-правового регулювання, так і за межі банківського права. Розрахунки в цьому випадку протиставляються виконанням роботам, реалізованим товарам, наданим послугам, що обумовлює їх більш широке значення як однієї із двох складових частин економічних відносин – основної (товарної) операції і розрахунків за неї. Сьогодні в Україні відсутній єдиний нормативний акт, що системно охоплює основи розрахункових відносин в усіх сферах їх застосування. Нормативні акти такого типу прийнято в багатьох країнах світу – Торговельні кодекси, до них входить і правове регулювання розрахунків. Але необхідно визнати, що підхід до розрахунків з однієї позиції залишає поза увагою важливі елементи регулювання розрахунків.

У бухгалтерському обліку розрахункові операції є об'єктом обліку, по-перше, як динамічний процес (проведення платежу до, одночасно чи після одержання товарів, робіт, послуг) і, по-друге, як статичний стан, тобто заборгованість між суб'єктами розрахунків [8, с.17]. Оскільки розрахунки включають в себе одночасно двосторонній рух і грошових коштів, і товарів (робіт та послуг), відповідно документи при проведенні розрахункових операцій поділяються на дві такі ж складові: фінансові та товарно-розрахункові.

Заборгованість є однією з важливих видів оборотних активів підприємства. У той же час надмірний обсяг, порушення термінів її погашення чи неможливість погашення взагалі є досить негативними ознаками стану фінансів підприємства. Заборгованість, формуючись в результаті проведення розрахункових операцій, так чи інакше, пов'язана з рухом грошових коштів. Грошові кошти або рух грошових потоків є одним з найважливіших і перспективних елементів планування і управління діяльністю підприємства. Для їх ефективності необхідним є визначення взаємозв'язків і взаємозалежностей між структурними компонентами як оборотних коштів, так і джерел їхнього формування. Встановлення і виявлення

таких взаємозв'язків та взаємозалежностей неможливо без проведення класифікації об'єктів, у даному випадку класифікації заборгованості.

Будь-яке підприємство, за Б. Райаном [16], створюється на основі взаємовідносин, які утворюються шляхом укладання зобов'язань. Взаємовідносини як внутрішні, так і зовнішні передбачають, передусім, певний набір рішень. З цього випливає, що за кожним рішенням, яке приймає керівництво або персонал підприємства, виникають ті чи інші зобов'язання. Однак, не вся сукупність зобов'язань підприємства стає ними з фінансової точки зору, тобто "передбачає обмін ресурсами, що мають грошовий вимір". Для цього зобов'язання повинно бути локалізовано у часі, тобто повинні бути момент початку дії зобов'язання і період часу, на протязі якого воно діє; а також "юридично обґрунтовано".

Відповідно до концепції зобов'язань Б. Райана [16, с.55], слід розмежувати зв'язки між поняттями "зобов'язання", "розрахунки" та "заборгованість". Зобов'язання мають масштабний характер і проникають в усі сфери діяльності підприємства. Вони виникають з моменту прийняття будь-якого рішення, але не кожне зобов'язання є дійсним. В разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання, яке передбачає обмін ресурсами, та набуття ним юридичного оформлення, його можна вважати фінансовим зобов'язанням. Виконання фінансового зобов'язання відбувається через систему розрахунків, які виникають та припиняються в момент руху тих чи інших ресурсів (або грошових коштів, або товарів, робіт, послуг). Стан розрахунків в будь-який момент їх існування характеризується дебіторською та кредиторською заборгованістю для кожного учасника.

За цих умов в бухгалтерському обліку мають відобразитися не зобов'язання як такі, а саме розрахунки за фінансовими зобов'язаннями, оскільки вони виникають за належним чином юридично оформленою угодою та з моменту її практичного виконання: з дати появи заборгованості до дати її погашення.

Трактування поняття "розрахунки", з позиції системи взаємовідносин між юридичними і фізичними особами, передбачає виникнення розрахунків у момент практичного виконання юридично оформлених фінансових зобов'язань при здійсненні товарних і нетоварних операцій.

У структурі елементів системи розрахунків І.О. Власова [8, с.135] виділяє: об'єкти, суб'єкти і механізм розрахунків. Об'єктом системи розрахунків є фінансові зобов'язання, а також взаємовідносини між суб'єктами системи розрахунків після їх погашення. Суб'єктами системи розрахунків виступають: 1) постачальники товарів, робіт, послуг – одержувачі коштів; 2) покупці товарів, робіт, послуг – платники коштів; 3) банки й інші фінансово-кредитні установи – посередники з переказу коштів; 4) треті особи – гаранті при проведенні розрахунків.

Метою здійснення розрахунків для покупців є максимальне наближення моменту передачі товарів, робіт, послуг, з одного боку, і коштів, з іншої; для постачальників – якомога більший розрив у часі між моментами отримання товарів, робіт, послуг та сплатою коштів за них; для банків – проведення розрахунків у таких формах, що передбачають надання додаткових послуг, а відтак приносять банку додатковий прибуток; для третіх осіб – зменшення неплатоспроможних клієнтів з одночасним розширенням обсягів угод, що укладаються. Звідси основна мета системи розрахунків – виконання зобов'язань учасників розрахунків шляхом обрання оптимального для всіх суб'єктів часу між моментами передачі товарів, робіт, послуг та коштів з гарантією обумовленого рівня надійності.

На основі проведених досліджень наведено порівняння економічної, юридичної та облікової сутності поняття "розрахунки" (табл. 2).

Таблиця 2. Визначення економічної, облікової та юридичної сутності поняття "розрахунки"

№ з/п	Економічна сутність	Юридична сутність	Облікова сутність
1	Платіж	Рух грошових коштів	Визначення умов платежу
2	Взаємовідносини з приводу погашення зобов'язань	Виникнення та погашення зобов'язань	відображення дебіторської та кредиторської заборгованості
3	Розмежування об'єкту та форми розрахунків	Нормативне регулювання форми розрахунків, цінних паперів	Облік цінних паперів

Наведені дані у табл.2 представляють взаємозв'язок розмежування підходів до економічного трактування поняття "розрахунки" та форми прояву для цілей права та бухгалтерського обліку. Це вимагає безпосереднього або опосередкованого відображення в системі бухгалтерського обліку всіх складових розрахунків що стосуються об'єкту, суб'єктів, форми здійснення та додаткових наслідків здійснення розрахунків.

Відповідно до даних табл.2, пропозиції щодо вдосконалення обліку розрахунків повинні стосуватися вдосконалення класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості для цілей управління, розробка нових методів розрахунку резерву сумнівних боргів, а також доцільність розмежування заборгованості строк якої настав та ще не настав, з метою розрахунку майбутньої вартості грошових потоків від погашення такої заборгованості.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі проведених досліджень, економічної, правової та облікової сутності поняття "розрахунків" можна зробити наступні висновки:

Значна варіативність підходів до трактування поняття "розрахунки" призводить до ототожнення з поодиноким здійсненням платежу, що у підсумку знижу інформативність даних бухгалтерського обліку. Трактуючи поняття "розрахунки" у значенні здійснення платежу, погашення зобов'язань можливе лише у випадку розрахунків з покупцями та змовниками. В інших випадках поняття "розрахунки" доцільно розглядати, як правову дію особи, що спрямована на часткове або повне погашення грошового зобов'язання.

Правовий режим розрахунків характеризується не стільки волею сторін у договірних розрахункових відносинах, але й іншими чинниками – єдиними загальностановленими нормами і правилами, банківськими правилами, практикою та інші, з приводу яких сторони не можуть домовитися. Стосовно розглядуваної сфери відносин режим розрахунків являє собою систему встановлених правил, організаційних та технічних умов, в межах яких у певних правових формах здійснюються розрахунки, встановлений порядок їх здійснення. Режим означає межі волевиявлення суб'єктів розрахункових відносин і тим самим стосується як змісту, так і форми розрахунків.

Поняття розрахунків ширше за здійснення платежу, погашення зобов'язань, включають в себе систему організації і регулювання платежів. Розрахункові відносини виникають із приводу товарних відносин, набуваючи відносної самостійності, що дозволяє в теоретичному плані розглядати їх окремо. Для цілей бухгалтерського обліку розрахунки з покупцями та замовниками повинні охоплювати основні складові елементи: суб'єкти (в частині визначення контрагента), об'єкти (специфіку бухгалтерського обліку активу, що виступає об'єктом купівлі-продажу), договір (на основі якого здійснюються розрахунки), форма здійснення розрахунків тощо.

Основним об'єктом бухгалтерського обліку операцій за розрахунками з покупцями та замовниками є дебіторська заборгованість, відповідно подальші дослідження направлені на вивчення класифікації дебіторської заборгованості, нових форм розрахунків тощо.

Список використаних літературних джерел:

1. *Безклубий І.А.* До питання про підстави виникнення грошового зобов'язання // *Право України*. – 2004 р. – № 4. – С. 57 – 60. 2. *Березина М.П.* Безналичные

расчеты в экономике России. – М.: АО "Консалтбанк", 1997. – 294 с. 3. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574с. 4. Бухгалтерский учет активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций: Учеб. пособие. Чацкис Е.Д., Лысюк А.Н., Михайлова Т.П. – Донецк: ДонГУЭТ, 2001. – 301с. 5. Бухгалтерский учет: Учебник / Безруких П.С., Ивашкевич В.Б., Кондраков Н.П. и др. Под ред. Безруких П.С. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Бух. учет, 1999. – 624 с. 6. Бухгалтерский словарь / За ред. Проф. Ф.Ф. Бутинца. – Житомир: ПП "Рута", 2001. – 224с. 7. *Ващенко Ю.В.* Банківське право: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с. 8. *Власова І.О.* Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами: Дис... канд. екон. наук / І.О. Власова; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 193с. 9. *Кияшко О.М.* Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / О. М. Кияшко; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2011. – 21 с. 10. *Ковалко Н.М.* Фінансово-правове регулювання спеціальних режимів розрахункових відносин (на прикладі паливно-енергетичного комплексу України) / Н.М. Ковалко. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.: К. – 2007. – 228с. 11. *Лукашев О.А.* Правове регулювання грошової системи України: Автореф. дис... канд. юрид. наук / О.А. Лукашев; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2002. – 20 с. 12. *Остапенко Н.В.* Реструктуризація заборгованості як засіб підвищення ефективності діяльності підприємств харчової промисловості: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Н.В. Остапенко; Нац. ун-т харч. технол. – К., 2010. – 22 с. 13. *Пантелеев В.П., Сніжко О.С.* Словник бухгалтера та аудитора / В.П. Пантелеев, О.С. Сніжко; Держ. ком. статистики України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: ДП "Ін форм.-аналіт. агентство", 2009. – 239с. 14. *Парашутин Н.В., Козлова Е.П.* Курс бухгалтерського учета. – М.: Финансы, 1997. – 424 с. 15. *Подцерковний О.П.* Організаційно-правові основи розрахункових відносин у господарському комплексі України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О.П. Подцерковний; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 1999. – 20 с. 16. *Райан Б.* Стратегический учет для руководителя / Пер. с англ. под ред. В.А. Микрюкова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616 с. 17. *Твердохлібова Д.В.* Грошові потоки: методичні засади побудови і аналізу. Наукова доповідь. – К.: Ін-т економічного прогнозування НАНУ, 2000. – 88 с. 18. *Фоміна О.В.* Облік і аудит в управлінні продажами товарів: автореф. дис... канд. екон. наук / О.В. Фоміна; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2008. – 21 с. 19. *Юридический энциклопедический словарь*. Ред. колл.: Сухарев А.Я. (гл. ред.) и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – 415с.

ПАРХОМЕНКО Валерій Миколайович – доктор економічних наук, доцент Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Наукові інтереси:

– нормативне забезпечення бухгалтерського обліку в Україні;
– теоретико-методологічні проблеми бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та економічного аналізу витрат на якість продукції.

Стаття надійшла до редакції: 27.08.2012 р.